معرفی کتاب «اخبار و اعلانات دندان‌پزشکی در مطبوعات عصر قاجار»

باران قلی‌نژاد[الف]*

[الف]گروه تاریخ علوم پزشکی، دانشکدهٔ طب ایرانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

تاریخ دریافت: آذر ۱۴۰۴
تاریخ پذیرش: اردیبهشت ۱۴۰۵

کتاب اخبار و اعلانات دندان‌پزشکی در مطبوعات عصر قاجار نوشتهٔ آقای سعید میرسعیدی در سال ۱۴۰۲ ه‍.ش در ۵۴ صفحه و ۱۰۰۰ نسخه توسط نشر دندانه به چاپ رسیده است (۱). این مجموعه به‌دلیل نادربودن اسناد، منبعی معتبر و منحصربه‌فرد برای شناخت تحول دندان‌پزشکی ایران در دورهٔ قاجار محسوب می‌شود.

نویسندهٔ این کتاب، آقای دکتر سعید میرسعیدی که خود دانش‌آموختهٔ رشتهٔ دندان‌پزشکی می‌باشد، مقالات متعددی دربارهٔ تاریخ دندان‌پزشکی ایران نوشته است. از دیگر کتاب‌های این نویسنده «دندان‌پزشکی به روایت تاریخ ایران» و «صد روایت کوتاه از دندان‌پزشکی در تاریخ ایران» می‌باشد که مسیر پژوهش‌های حوزهٔ دندان‌پزشکی را با رویکرد تاریخی پی گرفته‌اند.

نویسنده در این اثر به بررسی اخبار و آگهی‌هایی دربارهٔ دندان‌پزشکی و دندان‌سازی می‌پردازد که در روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها و مجلات عصر قاجار نوشته شده و بسیاری از آنها برای اولین بار منتشر شده‌اند. پژوهشگر در این مطالعه با بررسی منابع مطبوعاتی عصر قاجار زوایای کمتر دیده‌شده از تاریخ دندان‌پزشکی ایران را آشکار ساخته است. به‌دلیل نقش مطبوعات قدیمی در ثبت وقایع و تحولات علمی، جمع‌آوری این آگهی‌ها و اخبار اهمیت تاریخی زیادی پیدا کرده و اکنون از مهم‌ترین اسناد تاریخ دندان‌پزشکی به شمار می‌آید. تصاویر و توضیحات مرتبط با این مطالب نیز در کتاب ارائه شده که ارزش این منابع را دوچندان کرده است.

نویسنده در مقدمهٔ کتاب از تاریخچهٔ چاپ روزنامه می‌گوید و ادامه می‌دهد که اعلانات، آگهی‌ها و تبلیغات دندان‌پزشکی نیز چون سایر مشاغل مرسوم بوده، اما به‌دلیل کم‌بودن تعداد دندان‌پزشکان دورهٔ قاجار نسبت به دورهٔ پهلوی مسلماً تعداد آگهی‌ها در این دوره کم بوده است، اما از نظر تاریخی برای ما پراهمیت می‌باشد. این آگهی‌ها مربوط به نیمهٔ دوم دورهٔ قاجار بوده و تقریباً برای ۱۵۰ سال پیش است. با افزایش تعداد نشریات در سال‌های نزدیک به مشروطه، تعداد آگهی‌ها نیز افزایش پیدا کرد که در این میان دندان‌پزشکان غربی بیشترین استفاده را از روزنامه‌ها برای معرفی خود و تخصص خود می‌کردند که این موضوع اطلاعات جالبی دربارهٔ سطح بهداشت، روش‌های درمانی و فرهنگ سلامت جامعهٔ آن دوران ارائه می‌دهد.

این مجموعه برای پژوهشگران تاریخ علوم پزشکی و علاقه‌مندان به تحولات بهداشت در ایران دورهٔ قاجار، منبعی ارزشمند و منحصربه‌فرد است؛ زیرا علاوه بر ثبت روند پیشرفت دندان‌پزشکی، نشان‌دهندهٔ جایگاه این علم در سبک زندگی و فرهنگ پزشکی و افکار عمومی آن دوره است. بسیاری از اخبار و آگهی‌ها، نویافته بوده و برای نخستین بار از دل نشریات قدیمی استخراج و منتشر شده‌اند و از جنبهٔ اسنادی اهمیت ویژه‌ای دارند.

خدمات دندان‌پزشکی در دورهٔ قاجار به کشیدن دندان، معالجات لثه، درمان‌هایی چون جرم‌گیری و ترمیم دندان و برخی روش‌های ابتدایی درمان شبیه ارتودنسی امروزه، محدود بوده‌اند. همچنین ساخت دندان مصنوعی نیز وجود داشته که

Please cite this article as:
Gholinejhad B. Book review: "Dental news and announcements in the Qajar-era press". Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. 2026;17(1):65-66.

Copyright: ©Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

* فرد مسئول مکاتبات: Barangholinejhad@gmail.com

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-09-11]

[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.65]

در بعضی موارد در عنوان آگهی ذکر شده است. در این اعلان‌ها به جای واژۀ «دندان‌پزشکی» از عبارت «شغل رفع مرض دهان و درد دندان» استفاده می‌شده و به جای واژۀ دندان‌پزشک، اصطلاحاتی چون حکیم دندان‌ساز، طبیب دهان و دندان، و پزشک دندان‌ساز کاربرد داشته است. به‌دلیل کم‌بودن تعداد دندان‌پزشکان آموزش‌دیدۀ ایرانی در آن دوره، اغلب خدمات توسط افراد خارجی و یا کسانی که تحصیلات اندک و محدودی داشتند، انجام می‌شده است. به این ترتیب در این کتاب نیز بیشتر آگهی‌ها مربوط به دندان‌پزشکان غربی می‌باشد که نشان‌دهندۀ انتقال شیوه‌های دندان‌پزشکی مدرن به ایران است.

اولین آگهی مربوط به دندان‌پزشکی فرانسوی به نام «مسیو پلوکه» می‌باشد که اولین دندان‌پزشک اروپایی است که در ایران فعالیت داشته است. سه سال بعد از او، دکتر هیبنت ملقب به مسنن‌السلطنه وارد ایران می‌شود که به‌عنوان دندان‌ساز مخصوص ناصرالدین‌شاه شهرت داشته است که با توجه به اعلان روشن می‌شود که او در استخدام دولت ایران برای خدمات دندان‌پزشکی بوده و عموم مردم می‌توانستند به او مراجعه کنند.

آگهی بعدی مربوط به میخائیل واگشال آمریکایی است که در اواخر دورۀ ناصرالدین‌شاه در ایران حضور داشته است. در انتهای کتاب دو مقالۀ دندان‌پزشکی که در نشریۀ تربیت به چاپ رسیده، آورده شده است که عنوان یکی از آنها «اهمیت کار دندان و دندان‌سازی» و دیگری «محسنات دندان از اصلی و عاریتی» می‌باشد. در مقالۀ اول، نویسندۀ مقاله (محمدحسین فروغی) دربارۀ اوضاع بی‌دندانی خود و ترس از دندان‌کشیدن می‌گوید و در مقالۀ دوم، که به قلم دکتر گریگوریان است، مطالبی دربارۀ مضرات بی‌دندانی و سلامت دهان و دندان آورده شده است. این دو مقاله نگاهی کلی درمورد وضعیت بهداشت دهان و دندان در آن روزگار را به ما ارائه می‌دهند.

در این آگهی‌ها دندان‌پزشکان و دندان‌سازان برای جذب مراجعان تبلیغ کرده و ابزار و خدمات خود را معرفی می‌کردند و حتی برای برخی از خدمات خود قیمت تعیین کرده و وعده‌هایی را می‌دادند. گاهی هم این اعلان‌ها جنبۀ خبری داشتند و در مورد ورود پزشک، شروع به کار او و یا در مورد جابه‌جایی‌های انجام‌شده و همچنین در مورد لقب و نشان‌های اعطاشده اطلاعاتی را ارائه می‌دادند و در مواردی تبلیغ دواخانه و آگهی فروش ابزارآلات و تجهیزات دندان‌پزشک نیز دیده می‌شود.

در این کتاب، تمرکز اصلی بر منابع مطبوعاتی است، بااین‌حال افزودن بخش‌هایی مانند خاطرات، اسناد بایگانی دانشگاهی یا مکاتبات اداری می‌تواند دامنۀ پژوهش را گسترده‌تر کند و اطلاعات بیشتری در اختیار خواننده قرار دهد. همچنین، گسترش حجم کتاب امکان پرداخت عمیق‌تر و تخصصی‌تر به این منابع را فراهم می‌سازد. برخی آگهی‌ها نیز به‌دلیل خوانایی کمتر، ظرفیت بررسی‌های تکمیلی را دارند و می‌توانند در پژوهش‌های بعدی با بازیابی و مستندسازی دقیق‌تر، تصویر روشن‌تری ارائه دهند.

این کتاب برای پژوهشگران علاقه‌مند به تاریخ علوم پزشکی، به‌ویژه تاریخ دندان‌پزشکی، منبعی ارزشمند به شمار می‌آید؛ زیرا مجموعه‌ای کم‌نظیر از منابع دست‌اول را در اختیار می‌گذارد. این اثر با پرداختن به جنبه‌های کمتر شناخته‌شدۀ تاریخ دندان‌پزشکی، گامی نوآورانه و سودمند برداشته و می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های بعدی در این حوزه باشد؛ به‌ویژه برای محققانی که قصد دارند با بهره‌گیری از مطبوعات، اسناد دولتی، خاطرات و دیگر منابع، دورۀ قاجار را با دقت بیشتری بررسی کنند.

تعارض منافع

نویسنده اعلام می‌دارد که هیچ‌گونه تعارض منافعی وجود ندارد.

References

1. Mirsaeidi S. Dental news and announcements in the Qajar-era press. Tehran: Dandaneh; 2023. [In Persian].

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-09-11]

[DOI: 10.22034/jiitm/17.1.65]